

JORDBROSVITEN

Klas Viklund har sammanställt bakgrundsinformation om Jordbrosviten och sammanfattningen av Richard Kilborns bok *Taking the Long View*. Texterna är en del av ett pågående arbete om Rainer Hartlebs filmer, bland annat för tidskriften Filmrutan.

*En introduktion till de sju filmerna i Jordbrosviten,
och ett referat av innehållet i filmen Långt från Jordbro*

I över 40 år har filmaren Rainer Hartleb följt några familjer som flyttade till Jordbro utanför Stockholm när bostadsområdet växte fram i början av 1970-talet. Nu är han tillbaka med den sjunde långfilmen i serien, *Långt från Jordbro*, där han berättar om några av Jordbrobarnens barn. De flesta av dem är redan vuxna. Några av dem har själva barn. De lever sina liv långt från Jordbro. Ännu en gång lyfter Rainer Hartleb fram människors vardag och drömmar som en del en berättelse om vår tid. Filmserien om Jordbro är ett mästerverk inom svensk dokumentärfilm.

Historien börjar i ett klassrum i Jordbro hösten 1972. Genom att följa en skolklass från ettan till nian ville filmaren Rainer Hartleb berätta om några barns uppväxt i en snabbt expanderande förort söder om Stockholm. I en serie flerfaldigt prisbelönade filmer har Rainer Hartleb fortsatt att skildra dessa ungdomar och deras utveckling från barn till vuxna. Nu fogar Rainer Hartleb en ny film till den unika filmsviten, *Långt från Jordbro*, där han berättar om några av Jordbrobarnens barn.

– Det öppnas nya perspektiv när jag fogar samman äldre, delvis aldrig visade filmsekvenser, med nyinspelade bilder och intervjuer, säger Rainer Hartleb. Vi möter en ny generation unga vuxna. Återigen handlar det om att söka sig ut i livet. Återigen är allt för första gången, kärlek, barn, sorg, det handlar om uppväxt, kriser och livsval, ett antal personer som blir en möjlig spegel för vår tid. I det enskilda ligger fröet till det allmängiltiga.

Bland personerna i filmen finns Tinas 27-åriga dotter Elena som arbetar i en modebutik i Sydney i Australien. Marias dotter Kim är nybliven mamma i Göteborg. Therese 19-åriga son Gustav lämnar Sverige för att spela juniorhockey i Pittsburgh, USA. Krisoulas vuxna söner, Konstantinos och

Evangelis, bor med sina föräldrar i Vrasna, i norra Grekland, och drömmer om att göra karriär som artister inom popmusik respektive parkour. I filmen medverkar också Rogers vuxna barn, Viktor och Isabell, som berättar om när deras pappa gick bort i cancer och hur det kommit att påverka deras liv.

Berättelsen, som inleddes med en skolklass i Jordbro 1972, har idag, fyrtio år senare, vidgats till en skildring av en allt vidare krets av släktingar och nya familjemedlemmar på olika platser i Sverige och världen.

Rainer Hartleb och Jordbrosviten

Rainer Hartleb är född i Tyskland 1944 och kom till Sverige 1952. Efter universitetsstudier i Lund antogs han till en producentutbildning vid Sveriges Television 1968 och arbetade som anställd på TV2 Fakta åren 1975–1987. Rainer Hartleb har producerat flera dokumentärfilmer kring barns och ungas livsvillkor. Sedan 1987 driver han produktionsbolaget Olympia Filmproduktion.

Filmerna om barnen från Jordbro tillhör Rainer Hartlebs mest uppmärksammade filmprojekt. Jordbrofilmerna är en lyhörd skildring av hur det kunde vara att växa upp i en förort till Stockholm i vad som kommit att kallas miljonprogrammets Sverige. Visionen för den socialdemokratiska bostadspolitiken från 1965 var att på tio år bygga en miljon moderna bostäder i anslutning till de större städerna, där arbetskraften behövdes.

Rainer Hartlebs grundfråga handlade om hur denna samhälls-omvandling påverkade barnen. De senare filmerna i det dokumentära långtidsprojektet har blivit ett försök att svara på frågan hur det sedan gick för de människor och familjer som en gång växte upp som en del av detta gigantiska samhällsbygge.

Filmerna om barnen i Jordbro belyser en omvälvande period i Sveriges moderna historia. Det var en tid som präglades av en stark tilltro till social ingenjörskonst och samhällets möjligheter att skapa och fördela ett växande välstånd. Filmerna speglar både urbaniseringen och immigrationen. Filmerna visar hur några individer och familjer upplever

samhällsreformerna. I de tidiga filmerna finns ett starkt fokus på skolans möjlighet att jämna ut olikheter och klyftor mellan olika samhällsklasser, mellan män och kvinnor och mellan människor med olika kulturell bakgrund. I de senare filmerna fördjupas porträtten av de enskilda personerna och de aktuella samhällsförändringarna kommer mer i bakgrunden.

Filmerna från Jordbro utgörs av dokumentärt material som Rainer Hartleb samlat sedan 1972. Materialet presenterades ursprungligen i form av tolv tv-dokumentärer som sändes i Sveriges Television mellan åren 1973 och 1981. De tolv tv-filmerna är kring en timma vardera, ibland längre. Filmerna följer eleverna i en skolklass genom grundskolan med fokus på elevernas utveckling och deras förhållande till lärarna och varandra.

Rainer Hartleb har därefter fortsatt att följa Jordbrobarnens liv efter grundskolan i flera långfilmer. Ett växande intresse för filmserien ställde efterhand krav på att göra de äldre tv-filmerna tillgängliga så att de skulle kunna fungera som en helhet tillsammans med de nyare filmerna. Våren 1996 presenterade Göteborg Film Festival vad som kommit att kallas Jordbrosviten. De tolv tv-dokumentärerna, från elevernas tid i grundskolan, hade då klippts om och redigerats ned till två långfilmsdokumentärer som visades i svit med de tre långfilmerna, om livet efter grundskolan, som fram till dess hunnit färdigställts.

Jordbrosviten inleds med långfilmerna *Barnen från Jordbro* (1996) och *Leva i Jordbro* (1996) som följer eleverna i klass 1 D i Lundaskolan i Jordbro från första klass till dess att de slutar årskurs nio. För deras första fröken handlar det om att hålla ihop klassen, samtidigt som alla elever ska känna sig trygga att framträda som individer i gruppen och respektera sina kamrater. På ett allmängiltigt plan handlar det om i vilken utsträckning barnens fostran ska syfta till att reproducera det rådande samhällets normer och ideal – och i vilken mån barnens utbildning kan bidra till att utmana och utveckla strukturer, roller och förhållningssätt.

I filmen *Tillbaka till Jordbro* (1988) har det gått sex år sedan skolavslutningen i grundskolan och ungdomarna har börjat arbeta. Några av dem har fått barn. De kan se tillbaka på sin egen barndom och uppfostran och kommentera sina föräldrars vägval och ambitioner. Slobodan, från Jugoslavien, och Murat, från Turkiet, berättar insiktsfullt om hur deras föräldrar lämnat sina respektive hemländer för att skapa en ny och bättre framtid för sig och sina barn.

Det var en gång en liten flicka (1992) är ett porträtt av flickan Mona Jönsson och hennes personliga livsresa från Jordbro till Sundbyberg, från livet som busig och uppkäftig tjej till avdelningschef på ett finansbolag och nybliven mamma. Filmen utmärker sig i sviten av Jordbrofilmer genom sitt sätt att fördjupa berättelsen om en enskild person från skolklassen.

En pizza i Jordbro (1994) summerar de tjugo år som gått sedan barnen började första klass. Här framträder inte längre klassen som ett kollektiv, utan som en grupp individer med gemensamma rötter i Jordbro. Familjer och personer har flyttat, både inom Sverige och utomlands.

Alla mår bra (2006) kan ses som en summering och en brett upplagd avrundning på det ambitiösa filmprojektet. På två och en halv timma ges en rad uppdaterade lägesrapporter, person för person. Rapporterna får en hisnande verkan genom den rika och väl avvägda användningen av tidigare inspelat arkivmaterial som skickar åskådaren fram och tillbaka i tiden och ställer barnets drömmar mot den vuxnes verkliga liv. Huvudpersonerna är på väg in i medelåldern, de flesta har barn och familj. Det är dessa barn vi möter i den sjunde långfilmen, *Långt från Jordbro* (2014).

Vid sidan av de (hittills) sju filmerna i den så kallade Jordbrosviten finns också de båda filmerna *Nya barn i Jordbro* (2001) och *När jag blir stor* (2009). Dessa filmer utgör en parallell berättelse där Rainer Hartleb valt att följa en helt ny generation barn i Jordbro som började första klass 1999 fram till dess att de slutade nian år 2008. De båda filmerna skildrar ett allt mer mångkulturellt Sverige. I dessa båda filmer betonar Rainer Hartleb på nytt kollektivet och skolklassen och pekar på utbildningens möjliga kraft.

De sex första filmerna i Jordbrosviten finns samlade i dvd-boxen *Pizzorna från Jordbro: Jordbrosviten 1972–2006* som distribueras av Folkets Bio och Noble Entertainment. *Nya barn i Jordbro* har enbart gjorts tillgänglig via tv-visning. *När jag blir stor* har utgivits på dvd av Folkets Bio.

En av tre i världen

Rainer Hartlebs dokumentärfilmer från Jordbro har en unik position i världen som en av de tre dokumentärfilmprojekt som pågått (och pågår) över lång tid. Utgångspunkterna och utvecklingen av dessa tre dokumentär-

filmserier har beskrivits av den brittiske filmvetaren Richard Kilborn i boken *Taking the Long View: A Study of Longitudinal Documentary* (2010).

Vid sidan av den svenska Jordbroserien finns ett projekt från Östtyskland och ett projekt (som pågår) i Storbritannien. Gemensamt för de tre är kopplingen till en långsiktigt uthållig finansiär, i form av ett tv-bolag eller filmbolag, som kunnat erbjuda upphovsmännen kontinuitet i arbetet.

Gemensamt är också att det inte från början funnits någon på förhand given plan, utan att form och innehåll vuxit fram över tid i samspel med de medverkande, samhällsutvecklingen och finansiärerna. Det är med tidens gång som det långsiktiga perspektivet utvecklas till en ovärderlig kvalitet som gör varje ny film till en omistlig del av en större helhet.

Alla tre serier inleds med en skildring av några sjuåringars möte med skolan. Upphovsmännen har till en början en ganska bestämd idé om vad de vill illustrera med sitt skolbesök, men filmskaparna tvingas efterhand att överge sina förutfattade teser och underordna sig verkligheten.

De östtyska filmarna Winfried och Barbara Junge inledde sin filmserie *Die Kinder von Golzow* hösten 1961, just efter att bygget av Berlinmuren påbörjats den 13 augusti 1961. Filmserien handlar om tjugo barn i en by tio mil utanför Berlin, nära den polska gränsen, där flertalet vuxna arbetar på ortens kollektivjordbruk. Uppdraget från det statliga filmbolaget DEFA var att porträttera en ung generation medborgare som växer upp i ett socialistiskt mönstersamhälle i skydd av den goda kommunismen.

Första delen av den östtyska serien är en kortfilm på 13 minuter. Förutsättningen för att få göra en fortsättning var att projektet blev ”framgångsrikt”, vilket handlade om att serien skulle fylla sin funktion i den nationella propagandan. Winfried och Barbara Junge lyfter redan från början fram individerna i relation till samhällsutvecklingen och berättar om personerna snarare än det politiska projektet. Att filmerna görs för biografvisning, och inte primärt för tv, ger filmskaparna möjlighet till större konstnärlig frihet och frispråkighet än vad som annars varit fallet.

Filmserien tog senare en oväntad vändning då den kom att skildra konsekvenserna av Berlinmurens fall den 9 november 1989 och kollapsen av hela samhällssystemet. Winfried och Barbara Junge belyser sina huvudpersoners omställning till ett liv i en marknadsekonomi och lyckas samtidigt problematisera sin egen tidigare roll som dokumentärfilmare i den östtyska regimens propagandamaskineri. Winfried Junge bestämmer sig till

sist för att själv medverka framför kameran för att diskutera filmprojektet med sina numera medelålders huvudrollsinnehavare.

I Storbritannien inleddes ett liknande filmprojekt när det kommersiella tv-bolaget Granada Television valde att göra ett specialavsnitt av samhällsprogrammet *World in Action*, som sändes i maj 1964, där de ville undersöka det brittiska klassamhället. Redaktionen, som blivit känd för sin samhällskritiska och undersökande journalistik, valde ut fjorton sjuåringar som fick representera familjer från samhällspyramidens olika skikt. Syftet var att visa hur de ungas möjligheter påverkades av deras sociala bakgrund.

Det journalistiska upplägget i programmet präglades av en starkt deterministisk människosyn och utgångspunkten var att Storbritannien, trots alla reformer, fortfarande var ett klassamhälle. Tv-programmet inleds med en fråga: "Varför har vi samlat dessa barn? Därför att vi vill ge en bild av England år 2000. Både butiksbiträdet och direktören vi möter år 2000 är idag sju år gamla." Programidén formulerades av den kanadensiske tv-producenten Paul Almond som också producerade det första programmet.

Uppläggets fokus på klass gjorde att andra kriterier åsidosattes, som till exempel kön och etnicitet. I gruppen ingick bara fyra flickor och enbart ett barn som inte var uppenbart vitt. Den unge regissören Michael Apted, som senare kommit att betraktas som den brittiska seriens upphovsman, hade under sin studietid gjort praktik på tv-bolaget och fick i uppdrag att göra research och svara för vissa intervjuer. Det första programmet sändes som en tv-dokumentär på 40 minuter under titeln *Seven Up*. Michael Apted tog senare initiativ till att följa upp serien vart sjunde år, senast med *56 Up* (2012). Regissören Michael Apted, även känd för James Bond-filmen *Världen räcker inte till* (1999), planerar att 2019, vid 78 års ålder, presentera den nionde filmen om de då 63-årga före detta barnen.

Den brittiska serien har med åren tonat ned den politiska retoriken. De enskilda personerna framträder allt mer som självständiga individer utan att serien för den skull bortser från klassperspektivet. Samtidigt har de medverkande personerna under seriens gång fått en massmedial status som tv-kändisar, precis som många andra deltagare i de dokusåpor som allt mer kommit att präglade tv-utbudet.

Efter den fjärde filmen, *28 Up*, började det kommersiella tv-bolaget Granada att muta in rättigheterna till den allt mer framgångsrika programserien för att exploatera formatet. År 1989 lanserades *Born in the*

USSR och 1992 lanserades *Born in South Africa* som gör nedslag bland en grupp ungdomar då de är sju, fjorton och tjuogoett år gamla. Serierna berättar om livet i Ryssland efter kommunismens fall och i Sydafrika efter apartheid. De båda serierna har försetts med omfattande speakerkommentarer för att ge en utländsk publik förståelse för de sociopolitiska förändringar som programmen beskriver.

Vid en jämförelse med sina tyska och sin brittiska föregångare framstår Rainer Hartlebs Jordbrovit som den minst kalkylerade filmserien. De östtyska barnen i Golzow var utvalda att spegla framgången för samhällsbygget i Östtyskland och filmskaparna hade i uppdrag att slå på filmkameran vid nationella högtider. Hela deras projekt förutsatte att de levererade en skildring som stod i samklang med den rådande ideologin. De handplockade eleverna i Storbritannien skulle illustrera journalisternas frågor om klassamhället. De brittiska barnen presenteras synnerligen stereotyp för att inför tittaren slå fast deras olika tillhörighet.

Också Rainer Hartleb använder klassen i Jordbro för att berätta om tillståndet i det rådande samhället. Men han väljer inte att ställa barn från olika stadsdelar eller samhällsklasser mot varandra, utan han väljer att följa en grupp i en nybyggd förort, en plats som i sig själv är intressant att utforska som en del av ett storskaligt samhällsbygge.

Rainer Hartlebs tidiga tv-filmer från elevernas första år i grundskolan i Jordbro har speakerinslag som betonar frågan om klass och retoriska frågor som problematiserar livsvillkoren i förorten. Dessa kommentarer har helt avlägsnats när de tolv tv-filmerna redigerades om till två långfilmsdokumentärer inför nypremiären 1996. Det är inte längre Rainer Hartlebs röst som dominerar berättelsen om Jordbro, utan de människor han möter.

Filmerna i Jordbrosviten har kommit att handla om människor som lever sina liv i ett samhälle i förändring. De berättar om händelser och erfarenheter som är unika för dem själva, och som därför också kan bli intressanta för andra.

Rainer Hartlebs Jordbrofilmer har producerats eller samproducerats av Sveriges Television. Långfilmsprojekten har producerats med stöd av Svenska Filminstitutet, där det funnits filmkonsulenter som aktivt uppmuntrat Rainer Hartleb att fortsätta utveckla filmserien på grund av dess inneboende kvaliteter i skildringen av människor och samtiden.

Rainer Hartlebs arbete med Jordbrosviten har genom åren uppmärksammats på filmfestivaler världen över och filmerna har belönats med ett flertal svenska och internationella filmpriser. År 1995 belönades *En pizza i Jordbro* med en Guldbagge för bästa svenska film. Svenska Filmkritikerförbundet utsåg filmen till 1994 års bästa svenska film. År 1996 tilldelades Jordbrosviten publikens pris vid San Paolo International Film Festival. År 2006 tilldelades *Alla mår bra* utmärkelsen Tempo Documentary Award för bästa dokumentärfilm.

* * *

Långt från Jordbro

Ett innehållsreferat

Det är julavslutning på Lundaskolan i Stockholmsförorten Jordbro hösten 1972. Föräldrarna är med när eleverna i klass 1 D uppträder tillsammans i klassrummet och sjunger i kör. Föräldrarna dricker kaffe. Elevernas tar emot julklappar av en man utklädd till tomte. Barnen klämmer på totemasken och sliter av den. Bakom masken finns en svart ung man som skrattar och tuggar tuggummi. Föräldrarna deltar i olika jullekar och i dansen kring granen. Det finns en förväntan i luften inför de utdelade gåvorna och det stundande jullovet.

Sjuåriga Tina berättar att hon som vuxen ska ha Lasse ”som sin gubbe”. Han ska vara ishockeyspelare och tjäna mycket pengar. Femton år senare befinner sig Tina i en lägenhet i Östersund med två barn i förskoleåldern, Elena, 2 år, och Christer, 4 år. Barnen kivas framför kameran. Efter ytterligare femton år säger Tina och Christer farväl till Elena då hon tar tåget från Östersund. ”Då var det du och jag, då”, säger Christer till sin mamma när de är ensamma kvar på stationen. ”Vilken tur att jag har dig ett tag till”, svarar mamma Tina.

Sydney, Australien, tio år senare. Elena är 27 år och arbetar i en modebutik i Sydney. Hon berättar att hon rest till Australien med sin väninna Michelle och att trivts så bra att hon stannat kvar, ordnat bostad och arbete och träffat en man, Dalton, som kommer från Brasilien. Elena försöker lära Dalton svenska när de lagar mat. Eftersom ingen av de två har familj i Australien är planen att de ska prova att flytta till Östersund. ”Man behöver sina närmsta nära”, säger Elena.

Mamma Tina tar emot Elena och Dalton när de kommer till Sverige. ”Att landa i Östersund efter att ha bott i Sydney var psykiskt knäckande och jag har mått skitdåligt”, säger Elena. Hon berättar att hon flyttade med språng från Östersund när hon var 18 år i tron att hon aldrig mer skulle återvända. Hon har varit tvungen att kriga med sig själv för att inte omedelbart packa väskorna och dra någon annanstans – som till Brasilien, där pojkvännen Dalton har sin familj. ”Men nu trivs jag jättebra. Jag har familj och vänner. Jag har varit i Brasilien en månad. Det var enkelt att åka dit och komma tillbaka. Jag har arbete, inkomst, allt.”

Elena och Dalton träffar Elenas väninna Michelle och gullar med Michelles tre månader gamla dotter. Elena frågar Dalton: ”Do you want a baby?” Elena och Dalton kysser varandra. De blickar ut över den svenska fjällvärlden. ”Vad tacksam jag är att allt blev så bra för mig”, säger Elena.

Elena tar med sig Dalton för att dricka kaffe hos sin mormor. Mormodern överraskar Elena genom att berätta om sitt intresse för österländsk astrologi, ett intresse som väckts av Elenas pappa som lämnat kvar några tidningar om astrologi för länge sedan. De talar om själens odödlighet och om möjligheten att återfödas. I svartvita bilder från förr sitter Elenas morfar i ett kök och talar om möjligheten till liv på andra planeter.

I Göteborg finns Kim och hennes pojkvän Magnus med deras nyfödda barn Tintin. De diskuterar om det finns liv på andra planeter i universum. Magnus anser att det är en självklarhet. ”Om det är oändligt så är sannolikheten väldigt stor att det sitter två människor som ser ut precis som dig och mig någonstans och pratar om det här”, förklarar han.

Kim talar med värme om sin pojkvän: ”Jag bara älskar Magnus mest av allt i hela världen. Han är den bästa människan någonsin.” Magnus kör truck på ett lager och kan i sin tur inte nog bedyra sin kärlek till flickvännen Kim och barnet.

Kim får hjälp av sin mamma Maria att bada sonen Tintin. Kim talar med fascination om barnets utveckling och sin tacksamhet över att ha fått föda ett friskt barn. Rainer Hartleb frågar Kim om hon får några tankar kring sin egen barndom. I en tillbakablick berättar Kims mamma att dottern Kim inte var ett planerat barn och att hon bara träffat Kims pappa en gång. Kims mamma Maria förklarar: ”Jag har gjort som både mormor och mamma har gjort, att bo hemma och bli med barn och föda barn hemma och sedan flytta, att vara ensam från början. Jag har gjort precis som dom. Tre generationer som gjort likadant.”

Kim och Magnus har tagit med sig sonen Tintin för att dricka kaffe hos Magnus familj. ”När man blir tillsammans med någon så får man på köpet en helt ny familj. De är underbara och väldigt roliga. Jag är väldigt glad att Tintin har ett sådant skyddsnät. Det är så himla många som finns där”, förklarar Kim. Hon berättar att hon själv saknat ett liknande skyddsnät när hon växte upp, men att hon alltid haft sin mormor att gå till.

Kim berättar hur hennes mamma Maria blev ihop med en tjej från Varberg. De båda kvinnorna beslöt sig för att flytta ihop och bo i Göteborg vilket innebar att Kim hamnade långt från sin mormor i Stockholm. ”Jag fick kompisar direkt och skolan var inga problem. Jag hade det inte jobbigt i skolan. Det var på hemmaplan det inte var så glatt.”

Kim berättar i en videodagbok, som hon själv spelat in under tonårstiden, om de fördomar och trakasserier som hon och hennes mamma utsatts för på grund av mammans homosexualitet. ”När man berättar att mamma är lesbisk så frågar folk: Har du och din mamma haft sex? Den frågan har jag fått så jävla många gånger. Jag är trött på den.”

Kim berättar hur hon som femtonåring startade ett punkband. Kim höll sig sysselsatt med musiken och reflekterade inte över att hennes mamma inte alltid bodde hemma. ”Vi var tre tjejer som gjorde väldigt konstig musik. Det gjorde att vi fick många spelningar.” Kim har arbetat inom Frälsningsarmén med att hjälpa hemlösa och missbrukare. Rainer Hartleb frågar om Kim haft kontakt med sin pappa. Kim skrattar och berättar att hon gjort några taffliga försök att hitta honom: ”Jag gjorde en Googlesökning på Lennart, men han kom inte upp...”

Kims mamma har tidigare haft problem med droger, men är sedan länge drogfri. Mamman har återerövat Kims förtroende och fungerar nu som en välkommen barnvakt. ”Det är det yttersta beviset på att någon litar på en, att

man lämnar sin bebis till någon”, säger Kims mamma Maria. Kim berättar att hon beundrar sin mamma för att hon aldrig ger upp, trots de motgångar hon mött i livet.

Tioårige Ulrik leker och stojar på skolgården. Som vuxen visar han en bilderbok med teckningar av livet på stenåldern för sin son som också är i tioårsåldern. Den vuxne Ulrik berättar att boken var hans favoritbok när han var liten. Den tioårige Ulrik berättar i en intervju: ”Man vill bli stor, stark och ha massor med äventyr, men det är inte så många som får det.” Han berättar för Rainer Hartleb att han som vuxen vill ha tre barn, två pojkar och en flicka. ”Blir man zoolog så bor man inte i en vanlig lägenhet, det gör man bara inte. Då bor man i villa och så har man hembitråde, men det är svårt... men man kan alltid försöka.”

Som vuxen, 21 år gammal, berättar Ulrik i en intervju hur han varit ihop med en flickvän utan att ha varit kär, utan att ha varit hundra procent ärlig, utan bara för att det varit bekvämt. Han säger: ”Jag ska aldrig gå in i ett förhållande utan att det känns riktigt. Och här sitter man. Jag har ingen flickvän just nu. Det är svårt att hitta någon. Ibland börjar man misströsta. Först ska man hitta någon som jag tycker om, som jag kan tänka mig att tillbringa tid med, det är svårt. När den personen dessutom ska tycka om mig, va? Pust.”

Ulriks fru Viktoria berättar om hur hon läste en intervju med Ulrik i en tidning och hur hennes syster ordnade en blind date med Ulrik. ”Och så blev vi kära”, säger Victoria, sufflerad av deras son. ”Det var som om jag ramlade ned i ett stort svart hål, fast tvärt om”, förklarar Ulrik. ”Jag trodde inte att det skulle bli så självklart, att man skulle träffa någon och så skulle man direkt veta. Vi diskuterade inte ens om vi skulle skaffa barn, utan vi skaffade bara barn”, säger Ulrik när han står i köket och kokar äppelmos med sonen. ”Hade vi träffats när vi var yngre hade vi haft fem barn, kanske.”

Eleverna i första klass dansar vals i klassrummet medan fröken spelar på orgeln. Fröken spelar *Borgholmsvalsen* som Calle Jularbo gjort känd under titeln *Drömmen om Elin*. Bland eleverna finns Roger. Rainer Hartleb frågar Roger i en intervju från högstadiet om vad som är det viktigaste i livet. ”Penningfrågan”, svarar Roger. ”Det är det man lever för, för att man ska kunna ha roligt. Utan pengar kan man knappast ha roligt. Tycker du också

så?”, undrar Roger. ”Tycker du man kan ha roligt utan pengar?” Rainer Hartleb svarar: ”Nej, det är svårt.” Roger konstaterar: ”Det är det faktiskt. Skitsvårt.”

I vuxen ålder arbetar Roger som väktare. Rainer frågar honom på nytt om vad som är viktigast i livet. Roger svarar: ”Ja, det är livet.” Roger dör i cancer när han är 44 år gammal. Hans efterlevande tar farväl i samband med nedsättningen av urnan vid Rogers grav där man på stenen kan läsa årtalen för Rogers födelse och död: 1965–2009.

Tonårssonen Viktor berättar hur han brukar gå till pappans grav ibland när han har det jobbigt. ”Pappa ville inte att vi skulle ha en grav, för att vi inte skulle sörja så mycket. Men det känns bättre att ha en grav och veta att här är pappa. Han ville inte ha en grav för att han trodde att vi skulle tycka att det var jobbigt.” Viktor berättar hur pappan försökte förbereda familjen inför sin bortgång och hur pappan uppmanade familjen att fortsätta att leva sitt vanliga liv och inte tänka så mycket på honom. ”Men det är inte så jävla lätt”, säger Viktor. Oavsett hur sjuk pappan var ville han följa med och se Viktor spela fotboll. ”Jag och Bella betydde allting. Oavsett hur han mådde så skulle vi må bra”, säger Viktor.

Viktors syster Isabell berättar: ”Det som har chockat mig mest var att vi var så säkra på att han skulle överleva.” Isabell berättar att hon efter föräldrarnas skilsmässa var väldigt mammig, men att hon i tonåren valde att flytta till sin pappa där hon bodde under hans sista två år i livet. Under den tiden kom de att stå varandra mycket nära.

Roger tränar ett tjejlager i fotboll. Isabell tränade i laget till dess att hennes pappa gick bort. ”Jag tror jag spelade något halvår efter. Men jag klarade inte av det för att jag tyckte det var så jobbigt varje fotbollsmatch”, säger Isabell.

År 2012 tar Isabell studenten. Hennes gymnasietid har tyngts av livet som skilsmässobarn och av pappans sjukdom och död. Hon förklarar: ”Studenten för mig är väl bara något som är skönt att bli av med, för att få gå vidare i livet.”

Efter studenten arbetar Isabell på ett byggvaruhus och har skaffat egen lägenhet. ”Det är ett helt nytt liv, att jobba istället för att gå i skolan och att ha ansvar för typ allt. Det känns skönt att ha sitt eget som man bestämmer över själv.”

Isabell har träffat pojkvännen Johannes. Hon funderar över frågan om att skaffa barn. Men hon vill utbilda sig först, hinna jobba, spara pengar och stadga sig: ”Jag vill vara helt säker på att den jag skaffar barn med, den ska jag inte separera ifrån eller skilja mig ifrån. För det skulle vara ett stort misslyckande – om du har hört det förut. Pappa sa det, kommer jag ihåg, i en filmsnutt som vi har hemma.”

I en tidigare intervju ställer Rainer Hartleb en fråga till Isabells pappa Roger: ”Skilsmässa, är det vad du skulle vara mest rädd för, utav allt som skulle kunna hända dig?” Roger svarar: ”Det skulle jag se som ett jättestort misslyckande. Det skulle jag göra. Det skulle vara ett väldigt stort misslyckande. Jag vet inte hur jag ska säga, men det är hela ens framtid, på något sätt.”

Isabell kommenterar intervjun med pappan: ”Så gjorde dom det ändå, några månader senare. Det var den filmen där jag var nyfödd, borta i Åby. Så jag har inte bråttom med barn, för jag vill veta att det är rätt och att det kommer att bli en bra framtid för barnet. Jag vill inte att det ska behöva flytta, som jag har gjort, fram och tillbaka.” Isabell funderar ett slag: ”Jag tycker det är så kul, för att i alla de här filmerna har alla de vuxna suttit och sagt hur de har behandlat sina barn, eller hur de ska behandla sina barn, och alla har sagt: Ja, jag ska inte göra som mina föräldrar har gjort... Sen har de gjort exakt likadant.”

Bland förstaklassarna i Jordbro 1972 finns Murat. Hans familj har just flyttat till Jordbro från Turkiet. Fyrtio år senare tar Murats hustru Hacer emot Rainer Hartleb i familjens hem medan hon förbereder mat i köket. Hon talar om sin kärlek till Murat och frågar Rainer Hartleb om han minns deras barn. Deras dotter Zehra tog studenten 2005.

Dottern Zehra berättar: ”Jag tog studenten i maj och gifte mig i september.” Rainer Hartleb frågar om det var självklart för henne att välja en turkisk man. Zehra svarar: ”Det var självklart för mig att det skulle vara en turkisk man. Det var det.” En familjevideo från bröllopet visar hur bröllopgästerna dansar och kramas.

Zehra har lagat mat till familjen. Rainer Hartleb frågar om religionen har någon särskild betydelse i hennes liv. Zehra svarar: ”Mycket, faktiskt. Jag fastar under fastemånaden. Jag ber fem gånger om dagen. Jag äter inte griskött. Det enda är väl att jag inte bär schal. Sedan tycker jag att jag följer

min religion, islam.” Du är lycklig? frågar Rainer Hartleb. ”Jag är jättelycklig med min man och mina barn, min familj och mina vänner. Jag tror inte att det kan bli bättre.”

Jordbro 1987. Marie visar sin nyfödde son Simon. Hon berättar att det inte alls var planerat att hon skulle få barn: ”Men det blev så i alla fall. Det är kul. Jag ångrar det inte.” Hon lever ensam, men för henne spelar det ingen roll: ”Men för barnet spelar det roll. Han behöver ju en pappa. I och med att han är en kille så behöver han en pappa ännu mer sen. Men för mig spelar det ingen roll. Jag kan vara utan karl.”

Som vuxen berättar Maries son Simon om sitt första möte med sin biologiska pappa som ägde rum när han var sex eller sju år. Han hade då haft en plastpappa sedan han var fyra år. När hans riktiga pappa kom och hälsade på i Jordbro berättade inte de vuxna att det var hans pappa som kom på besök. Men Simon anade hur det låg till.

Rainer Hartleb frågar Simon vem som är den viktigaste personen i hans liv. ”Det är morsan, hon har alltid funnits där och alltid ställt upp för mig. Hon har varit en bra förebild.”

Simon skapar musik i datorn. Han förklarar: ”Musik är att skapa nytt, man hittar nya melodier. Det finns ingen gräns för hur långt man kan gå med musiken. Du kommer på nytt hela tiden. Det tar aldrig stopp.” Rainer Hartleb frågar hur musikintresset började. ”Det började i skolan. Sedan dess har jag suttit fast. Jag åkte hem efter skolan och sa till morsan, nu vill jag ha ett musikprogram. Sen satt jag fastklistrad. Jag sitter fortfarande.”

Simon berättar att han har diagnosen ADHD och att han under skoltiden haft svårt att koncentrera sig. ”Så fort man inte fick lugn och ro så tappade man bort sig.” Idag ser han det inte som ett problem, inte som en sjukdom, utan som en annorlunda personlighet som han lärt sig att leva med. Simon spelar klubbmusik på ett dansställe. Han vill nå ut med sin musik. ”Det är vad jag satsar på. Det är mitt mål i livet.”

Therese ammar sin nyfödde son Gustav som föddes 1992. Gustav sover i en korg som hon själv sovit i när hon var liten. Tjugo år senare visar hon ett inramat foto där Gustav är klädd i militäruniform och kamuflagemålad i ansiktet. Han är idag en vuxen man.

Therese berättar att Gustav har en ett och ett halvt år yngre lillebror, Lukas. Tioåringen Lukas spelar ishockey medan mamma Therese står vid sidan av rinkens och hejar på. ”Kom igen Lukas. Jobba, jobba, jobba.” Hennes pappa och hennes bröder spelade hockey och Therese berättar att hon visste vilket slit det kan vara för den som väljer att syssla med sporten. Några andra föräldrar bjöd med henne och Lukas till en skridskoskola när Lukas var liten. ”Jag åkte dit och det var kört direkt. Det var hockeyklubb och grejer. Det var ishockey, alltså. Och sen har intresset bara blivit starkare och starkare.”

Lukas svettas på en träningscykel. Han berättar: ”Det som jag har som plan nu är att spela juniorhockey borta i USA. Målet är att man ska kunna spela hockey som proffs och ha det som jobb. Jag har haft föräldrar som stöttar och som är positiva. Det är ingenting som jag tänker så mycket på, men jag har haft en väldigt bra barndom med släkt, vänner och familj.”

Therese och hennes man Erik vinkar av den 19-årige sonen Lukas på Arlanda när han reser till Pittsburgh i USA för att spela ishockey. Föräldrarna diskuterar hur de ska hålla kontakt med sonen: ”Det var Skype, sa du?” ”Du får maila, till att börja med. Skicka sms när du kommer fram.” ”Ring!”

Krisoula kommer från en grekisk familj där man ofta talat om att flytta tillbaka till Grekland. När föräldrarna tvekade att återvända lämnade Krisoula Jordbro för att själv flytta till Vrasna i norra Grekland. Där har hon byggt upp ett liv tillsammans med sin man Tasos som driver en supermarket. Pappa Tasos undrar om Rainer Hartleb minns deras nyfödde pojke: ”Han ska bli en stor artist.” I ett klipp från förr visas hur den tolvårige sonen Konstantinos tar sånglektioner.

Deras fyra år yngre son, Evangelis, uppträder som barn framför Rainer Hartlebs kamera i familjens vardagsrum. Han gör trick genom att kasta upp godis i luften. Han ropar: ”Mamma, han ska filma när jag fångar den med munnen.”

Flera år senare visar tonåringen Evangelis filmer på sin dator där han hoppar och gör akrobatiska trick på stranden. ”Parkour”, förklarar han. Evangelis översätter för Rainer Hartleb vad pappan anser: ”Han säger, jag kommer inte att lyckas med det här, för att jag skadar mig hela tiden och det är inte bra för mig. Jag vet inte, men jag tänker inte ge upp. Aldrig, bara för att min pappa säger det. Det är min dröm och jag ska förverkliga den.”

Krisoula visar familjens tomt på 300 kvadratmeter där de ska bygga ett tvåvåningshus.

Som vuxen framför Konstantinos poplåtar han skrivit själv. Hans mamma Krisoula översätter vad pappa Tasos säger: ”Alla har ju en dröm att bli någonting. Tasos ville också bli någonting när han var yngre. Men nu såg han att hans son har talang. Han tror att han kommer att bli en stor sångare eller något inom musik. Om han blir en så stor sångare som hans pappa tror, så kommer hans liv att bli bättre. Han har en bra röst. Han är charmig. Tack och lov att vi kan hjälpa honom. Tasos skulle sälja allting för att hjälpa till.”

Konstantinos fixar frisyren innan han gör ett uppträdande inför publik på en nattklubb. Han är en lokal kändis och får skriva autografer när han arbetar i sin pappas supermarket.

Konstantinos besöker sin farmor som kommenterar tidens gång. ”Åren har gått. Tänk att du fyllt 20, gjort lumpen”, säger farmodern när Konstantinos kommer på besök.

Rainer Hartleb ställer en fråga till Krisoula: När du tittar på dina pojkar, är du stolt? Krisoula svarar: ”Ja, jag är jättestolt och lycklig. Det går inte att förklara med ord. Mina barn är allt för mig. Jag skulle kunna ge allt för mina barn, även mitt liv. Om det skulle behövas någon gång. Jag säger inte att det skulle behövas, men om någon skulle bli sjuk... Jag skulle ge allt för mina barn.”

Monica berättar om sin dotter Amanda som var svårt sjuk när hon var nyfödd 1992. ”Jag förstod att det var väldigt allvarligt, även om man inte visste vad det var för fel. Själv misstänkte jag att hon hade levercancer. Jag trodde att hon skulle dö.”

Amanda föddes med gallvägsatresi, vilket betyder att hon föddes utan gallgångar. Det var förr var en dödlig sjukdom. Amanda opererades, men symptomen återkom. När Amanda var i tonåren började mammans oro för Amandas sjukdom att avta. Men åren som gått har varit turbulenta. Hennes mamma förklarar: ”Det börjar stabiliseras och man börjar slappna av lite mer.”

Amanda tar studenten 2012. Hennes mamma Monica berättar: ”Det handlar om att våga släppa taget. Det spelar ingen roll hur gammal hon är, man är lika orolig för det. Hon ser ju inte sig själv som sjuk, utan hon vill se sig själv som vem som helst som kan leva som vem som helst.” Amanda

kommenterar mammans oro: ”Mamma har alltid varit jätteorolig. Jag ser mig som frisk idag. Det är det enda jag vet om. För mig är det inget konstigt. För mig är det helt normalt.”

Amanda svarar på en fråga från Rainer Hartleb som rör framtiden: ”Vad jag gör om tio år? Då har jag ett stort hus på landet som jag antagligen håller på att renovera, eftersom jag inte har råd att köpa ett nytt hus.”

En tid därefter flyttar Amanda in i en liten röd stuga som hennes pojkvän hjälper henne att göra i ordning. Det är ett stort steg i livet för henne: ”Jag har aldrig köpt något förut, jag har aldrig tagit lån eller någonting...” Stolt visar hon upp sitt hus för vänner som kommer på besök.

Petra berättar att hon träffade sin man Thomas 1983. Han arbetade då på Asea Atom. Hennes pappa var centerpartist och aktiv kärnkraftsmotståndare. När Petra blev tillsammans med en man som arbetade inom kärnkraftsindustrin väckte det många diskussioner i familjen.

Petras båda föräldrar kommer från Västerbotten där hon och hennes bror tillbringat många av sina skollov hos sin mormor och morfar. Deras röda hus med vita knutar på Holmön utanför Umeå har även blivit en viktig plats för hennes egna barn.

Rainer frågar Petras tonårsson Marcus om han har något barndomsminne tillsammans med sin mamma där mamma spelat en viktig roll. Marcus svarar: ”Det var ju ganska nyligen som min mamma fick cancer och det påverkade alla i familjen. Jag tror pappa tyckte det var speciellt jobbigt. Jag brukar inte prata med min pappa om känslor. Det har jag aldrig gjort, på det sättet, djupt. Det gjorde jag inte då heller. Men jag kunde se att det var jobbigt för honom, att se hur en person som man bestämt sig för att leva sitt liv med bli så sjuk. Vi försökte att hjälpas åt hemma för att få det att funka.” Marcus kunde aldrig kunnat föreställa sig att mamman skulle gå bort, utan att hon skulle bli frisk från sjukdomen, vilket också skedde.

Petras båda söner Marcus och Lucas tränar på ett gym. Rainer Hartleb frågar om bröderna kunde vara ett stöd för varandra under mammans sjukdomsperiod. Marcus svarar: ”Vår relation under tiden mamma var sjuk... vi pratade inte om det och vi behövde inte prata om det.”

Lucas berättar om sin relation till brodern Marcus: ”Vi brorsor hänger mycket ihop. Jag går in varje kväll och säger god natt till honom för han betyder enormt mycket för mig. Han vet det inte själv, men han gör det. Det

här tror jag har kommit efter att mamma hade cancer, att vi tog vara på varandra mer i familjen.”

Lucas berättar att hans bror Marcus är intresserad av teknik, men att han själv helst vill bli personlig tränare eller sjukgymnast. Han är intresserad av hur kroppen fungerar och av kostfrågor. Han har också engagerat sig inom kyrkan.

Till svartvita bilder från en gudstjänst på 1970-talet berättar Petra att hennes pappa hade en stark tro som gav honom tröst och styrka under den sista tiden i hans liv. Lucas har fått höra att hans morfar var en stilig man som var politiskt engagerad och som brydde sig om folk. Lucas berättar: ”Det känns som om jag är en del av honom, på något sätt.” Lucas deltar vid en konfirmationsgudstjänst där han leder församlingen i bön. I bakgrunden spelar någon på trumpet melodin *Älska mig*, som Benny Andersson komponerat för Ainbusk Singers.

Marcus och Lucas besöker sin gammelmorfars och gammelmormors röda hus på Holmön i Västerbotten. Lucas minns att de alltid tackade gammelmormor för maten, oavsett vem som lagat den. När de var sugna gick de till skafferiet och tog hemgjord saft och kakor. Gården har sålts, men minnena och drömmarna lever. Lucas konstaterar inför sin bror Marcus: ”Vi har haft det väldigt bra här. Jag kan tänka mig själv att skapa någonting, bygga ett hus. Helst du och jag brorsan.”

Det röda huset med de vita knutarna ligger idylliskt nära skogen. På himlen tornar orosmoln upp sig. Ett åskväder hörs på avstånd.

* * *
